

JOAQUÍN ROBERTO GONZÁLEZ MARTÍNEZ
– WSPOMNIENIE

Joaquín Roberto González Martínez urodził się w 1947 roku w Meksyku, studiował na UNAM, w Escuela Nacional de Economía, gdzie w 1973 roku uzyskał magisterium z ekonomii (praca pt. „Economía y sociedad en las comunidades indígenas de México. Caso de grupos mayanenses de los Altos de Chiapas”) i na UAM Iztapalapa, gdzie w 1983 roku uzyskał magisterium z historii (praca pt. Una sublevación campesina. El „movimiento regenerador de Sierra Gorda 1847-1849). W latach siedemdziesiątych XX wieku odbył studia podyplomowe na SGPiS w Warszawie (Planowanie gospodarki narodowej) i na Politechnice Szczecińskiej (Planowanie Regionalne i Miejskie) oraz we Francji, jako uczestnik seminariów organizowanych przez M. Godeliera w École Pratique des Hautes Etudes. Od 1968 roku był związany zawodowo z uczelniami wyższymi w Meksyku i w Polsce; początkowo z UNAM (1968-74) i UAM Azcapotzalco (1976-1983), od 1985 roku z Uniwersytetem Warszawskim, z Wydziałem Geografii i Studiów Regionalnych do 2013 roku, a następnie z Instytutem Studiów Iberyjskich i Iberoamerykańskich; od 1994 roku był profesorem w Instytucie Badań Historyczno-Społecznych Uniwersytetu stanu Veracruz w Xalapie i członkiem meksykańskiego Sistema Nacional de Investigadores (SNI). Na Wydziale Geografii i Studiów Regionalnych uzyskał w 1992 roku stopień doktora na podstawie dysertacji „Las comunidades indígenas de México, sus estructuras y su papel en la conformación del espacio regional”, przygotowanej pod kierunkiem prof. dr hab. Andrzeja Dembicza, a w 2005 roku stopień doktora habilitowanego (rozprawa „Long Durée Processes and Geohistorical Conformation”, opublikowana w Wydawnictwach Uniwersytetu Warszawskiego w 2005 roku). W 2014 roku Wydział Neofilologii UW przeprowadził postępowanie w sprawie nadania tytułu naukowego profesora.

Od 1985 r. pracowaliśmy razem w Pracowni /Zakładzie Ameryki Łacińskiej. Joaquín dołączył do naszego zespołu w czasie, gdy przygotowaliśmy się do realizacji projektu badawczego na temat lokalnych problemów wsi regionu Las Huastecas w Meksyku. Przekazał nam wiele cennych wskazówek co do sformułowania zagadnień badawczych i technik badań terenowych, wykorzystując doświadczenia z udziału w projekcie „Regionalización económica de México”, kierowanym przez wybitnego geografa meksykańskiego Angela Bassols Batalla w ramach któ-

rego uczestniczył w studiach terenowych w Altos de Chiapas i Las Huastecas (1979-1983). W następnych latach brał udział w wielu inicjatywach naukowych, dydaktycznych i wydawniczych Zakładu, takich jak organizacja sympozjów polsko-meksykańskich i badań terenowych w Meksyku – w Las Huastecas i w Regionie Mazahua – w ramach współpracy z Uniwersytetem Autonomicznym Stanu Meksyk (UAEM), badania na temat roli spółdzielni rolniczych w organizacji przestrzeni i społeczności wiejskich na Kubie, realizowane we współpracy z Uniwersytetem Hawańskim (1988-1991), seminaria Grupy Roboczej Studia Regionalne CEISAL (1988-1995), organizacja cyklu zajęć w języku hiszpańskim prowadzonych na WGSR UW w ramach programu ERASMUS. Był członkiem kolegium redakcyjnego *Actas Latinoamericanas de Varsovia* i jednym z redaktorów serii „Ideas y Semblanzas” (Myśli i ludzie) wydawanej przez CESLA UW.

W Uniwersytecie stanu Veracruz zrealizował projekt badawczy „Conformación Histórica del Bajo Papaloapan – Bases Culturales de los patrones de poblamiento” w latach 1995-1997 a od 2007 roku prowadził projekt „Procesos de conquista y colonización en la conformación regional de México”. Był redaktorem serii „Cuadernos de trabajo” wydawanej przez Instituto de Investigaciones Histórico Sociales, inicjatorem i redaktorem naczelnym czasopisma *Altepetl. Geografía histórica social y estudios regionales*, ukazującego się w latach 2009-2011. Jego najważniejszym osiągnięciem było zorganizowanie i prowadzenie studiów doktoranckich z zakresu historii i studiów regionalnych – Doctorado en Historia y Estudios Regionales – uruchomionych w 1996, które w 2000 roku zostały uznane przez CONACYT za jeden z wybitnych programów studiów doktorskich. Wśród inicjatyw dydaktycznych, które podejmował w Xalapie warto też wymienić projekt utworzenia studiów geograficznych (Escuela de Geografía en la Universidad Veracruzana), przedstawiony w 2002 roku na sympozjum poświęconym dydaktyce geografii w Meksyku (Tercer Simposio de la Enseñanza de Geografía en México, 11-13 lipca 2002 roku, San Luis Potosí).

Prace naukowe Joaquina charakteryzuje podejście interdyscyplinarne, a ich tematyka koncentruje się na trzech zagadnieniach:

- kwestii kształtowania się regionów i roli w tych procesach czynników społecznych, historii lokalnej i specyfiki etniczno-kulturowej;
- problemach przemian społeczności wiejskich Meksyku pod wpływem procesów modernizacyjnych, oraz
- zachowaniach społeczno-kulturowych społeczności tubylczych w Meksyku.

Materiały do publikacji zbierał podczas studiów terenowych, prowadząc wielogodzinne rozmowy z mieszkańcami badanych wsi i miasteczek oraz pracując w bibliotekach i archiwach, gdzie odnajdywał cenne i często niewykorzystywane wcześniej źródła. Bardzo istotna była dla Niego wymiana poglądów i obserwacji poczynionych w terenie z innymi uczestnikami badań, a także udział w różnych seminariach i sympozjach, o czym mogliśmy się przekonać w trakcie wspólnych badań w Las Huastecas i w Regionie Mazahua w Meksyku, na Kubie i uczestnictwa w spotkaniach naukowych w wielu miejscach w Polsce, innych krajach Europy (Hiszpania, Francja, Austria, Dania), w Meksyku i na Kubie.

Joaquín utrzymywał kontakty z przedstawicielami wielu nauk społecznych, podkreślał wagę i znaczenie nie tylko interdyscyplinarności ale i „transdyscyplinarności”, doceniał znaczenie studiów porównawczych.

Jeden z Jego ostatnich tekstów „Geografia a procesy historyczne długiego trwania”, napisany w 2014 roku i opublikowany w tomie podsumowującym 50 lat badań latynoamerykanistycznych na WGSR UW, ma następujące zakończenie:

Nasza podróż od 1985 roku, kiedy w Warszawie zwróciliśmy uwagę na społeczności lokalne, na wartość odzyskiwania wiedzy o tym co „małe”, na potrzebę analiz przydatnych przy tworzeniu polityki publicznej zawiadła nas ku zakwestionowaniu wartości „uniwersalnych zasad” i wielkich teorii.

Nie próbujemy, w żadnym razie, gardzić teoriami. Chodzi nam o analizowanie konkretnych rzeczywistości, z różnych możliwych perspektyw i o dostosowywanie do nich ujęć teoretycznych, a nie o wyjaśnianie rzeczywistości zgodnie ze wskazaniami teorii. Chcemy rozumieć teorie w świetle konkretnych rzeczywistych doświadczeń. W naszym przypadku doprowadziło to do dyskusji nad teoriami w kontekście zarówno struktur długiego trwania jak i perspektywy włoskiej mikrohistorii. Odwołując się do tradycji meksykańskich badań historycznych i społecznych mogliśmy dostrzec procesy będące podstawą nowych ujęć w badaniach nad społecznościami lokalnymi. Ich podstawy nie wywodziły się z teorii, choć te są potrzebne – ale odległe i obce. Wychodziliśmy od własnego doświadczenia lokalnej historii i geografii, które składają się na taką koncepcję geografii historycznej, jaka najlepiej odpowiada humanistycznym niepokojom naszych czasów” (González Martínez, 2015: 109).

Cytowany tekst dobrze oddaje charakter naszych wspólnych poszukiwań badawczych. Doświadczenia badań terenowych, przeżywanych razem sukcesów i porażek, niekończących się dyskusji wokół tego, co czytaliśmy, co wspólnie obserwowaliśmy i wokół prób porządkowania i konceptualizacji naszej wiedzy rodziły więzy przyjaźni daleko wykraczające poza relacje zawodowe. Joaquín był wrażliwym, bezpośrednim i bardzo ciepłym człowiekiem. Hojnie dzielił się wiedzą, doświadczeniami, książkami i dziesiątkami fascynującymi historii, które miał zawsze

w zanadru. Wielu z nich dostarczała jego nietuzinkowa biografia dziecka migranta z Asturii, który osiedlił się w mieście Meksyk, odnajdującego krewnych w Hiszpanii i na Kubie, podróżującego do europejskich stolic i wędrującego w różnych okresach życia i historii Meksyku po peryferyjnych, wiejskich regionach kraju. Życie między Polską, z którą związał się za sprawą żony, Ireny Curyło González i gdzie znalazł pracę na naszym wydziale, i Meksykiem, gdzie miał rodzinę i gdzie od połowy laty dziewięćdziesiątych równolegle pracował na Uniwersytecie Veracruz, było źródłem rozterek, ale i refleksji, o których często mówił, ze swej specyficznej perspektywy, nie pozwalającej Go wprost zaszufładować ani w kategoriach identyfikacji narodowych ani dyscyplin naukowych.

Joaquín gościł wielu z nas w swoim mieszkaniu w Xalapie, na ulicy Diego Leño. Poznawaliśmy Instytut, w którym pracował, meksykańskich naukowców, doktorantów i studentów, miasto i jego mieszkańców. Był znakomitym kompanem spotkań łączących naukowe debaty z towarzyskim biesiadowaniem, które odbywały się w Warszawie, Xalapie, w Toluca, w Madrycie, Wiedniu i innych miejscach, gdzie przyszło nam się spotykać. Mieliśmy wielu wspólnych przyjaciół. Wraz z nimi staraliśmy się towarzyszyć Mu w długiej walce o życie i zdrowie, którą toczył po wypadku, jakiemu uległ w lutym 2015 roku w Xalapie. Teraz bardzo nam Go brakuje.

Bogumiła LISOCKA-JAEGERMANN

Maria SKOCZEK

Wydział Geografii i Studiów Regionalnych UW

Bibliografia

González Martínez J.R. (2015), „Geografia a procesy historyczne długiego trwania”, *Prace i Studia Geograficzne*, 59, ss. 101-110.